

شرکت در آزمون های سرای تاریخ
www.azmoon.sarayetarikh.ir

آزمون های آنلاین سرای تاریخ

- ✓ پایه دهم (تاریخ ۱)
- ✓ پایه یازدهم (تاریخ ۲)
- ✓ پایه دوازدهم (تاریخ ۳)

سوالات تستی درس به درس بصورت رایگان
آزمون های جامع کنکوری درس تاریخ
نمونه سوالات امتحانی

دانلود سوالات درس به درس تاریخ (۱) ، تاریخ (۲) ، تاریخ (۳)

وب سایت سرای تاریخ مرجعی کامل درباره تاریخ ایران و جهان www.sarayetarikh.ir

www.azmoon.sarayetarikh.ir

سایت عضویت و شرکت در آزمون ها

ایمیل : sarayetarikh@gmail.com

تهییه و تنظیم : ابوالفضل فدائی (دبیر تاریخ)

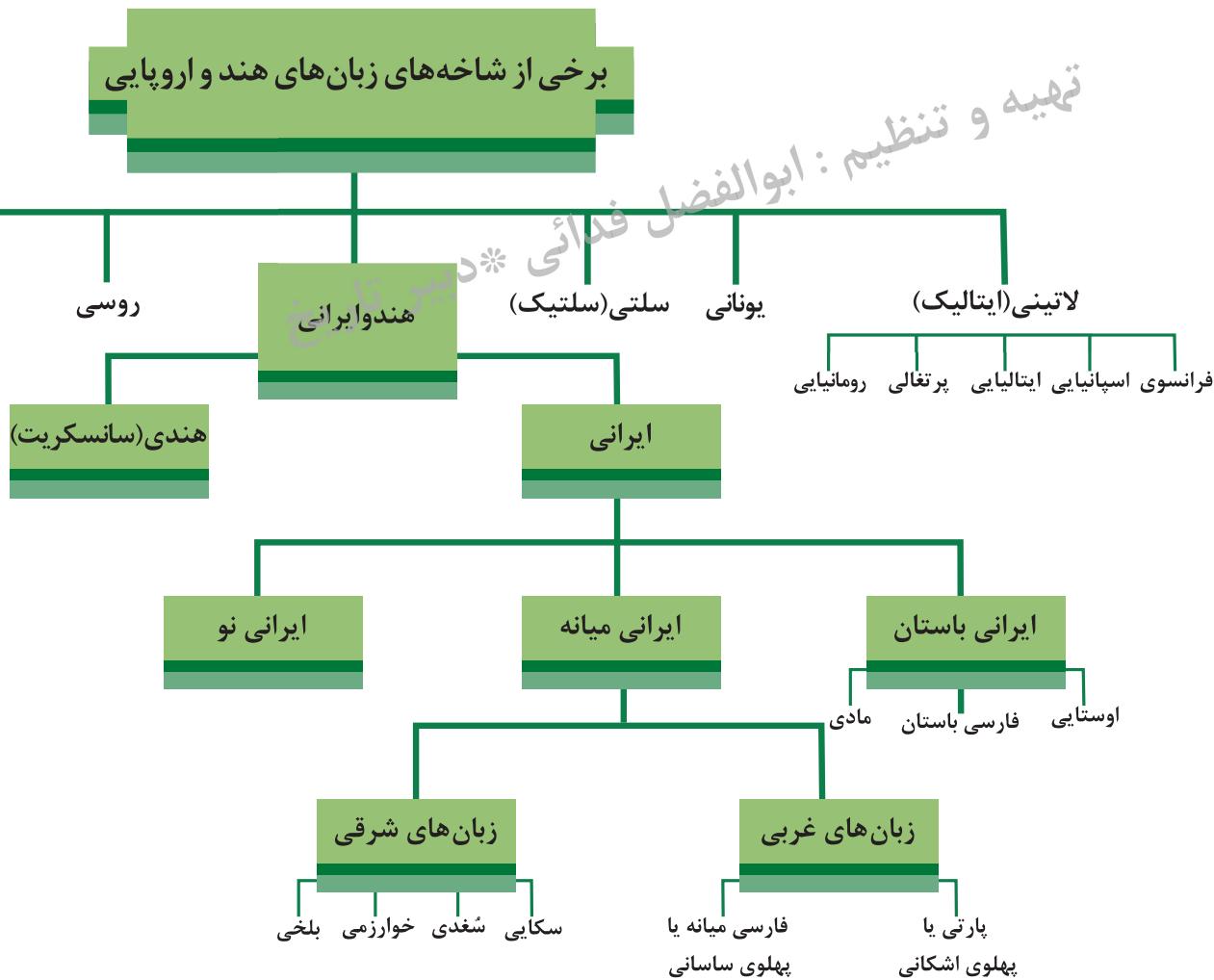
زبان، علم و آموزش

خط، زبان، علم و آموزش، ستون‌های استوار تمدن‌اند و نقش مهمی در انتقال میراث فرهنگی و تمدنی به نسل‌های بعد و ملت‌های دیگر دارند. در این درس، شما با بررسی وضعیت زبان، ادبیات و شیوه‌های تعلیم و تربیت در ایران باستان، تأثیر هریک از این عناصر فرهنگی را بر شکوفایی تمدنی و تداوم تاریخی در آن دوره ارزیابی می‌کنید.

تمدنی پس از ورود آریاییان، همچنان رواج داشت و به عنوان زبان دوم نوشتاری در دوران هخامنشی از آن استفاده می‌شد. در برخی از سنگ‌نوشته‌های دوره هخامنشیان، ترجمۀ ایلامی نوشته‌ها نیز آمده است. علاوه بر آن، تقریباً تمامی هزاران لوح گلی کشف شده از تخت جمشید، به خط و زبان ایلامی است.

زبان

درباره زبان ساکنان اولیه ایران، پیش از مهاجرت اقوام آریایی، به جز ایلامیان، اطلاعات مکتوبی وجود ندارد. زبان ایلامی، که مردمان جنوب‌غربی فلات ایران با آن سخن می‌گفتند، ۱ زبان رسمی و نوشتاری حکومت و تمدن ایلام بود. این زبان

فَعَالْتُ

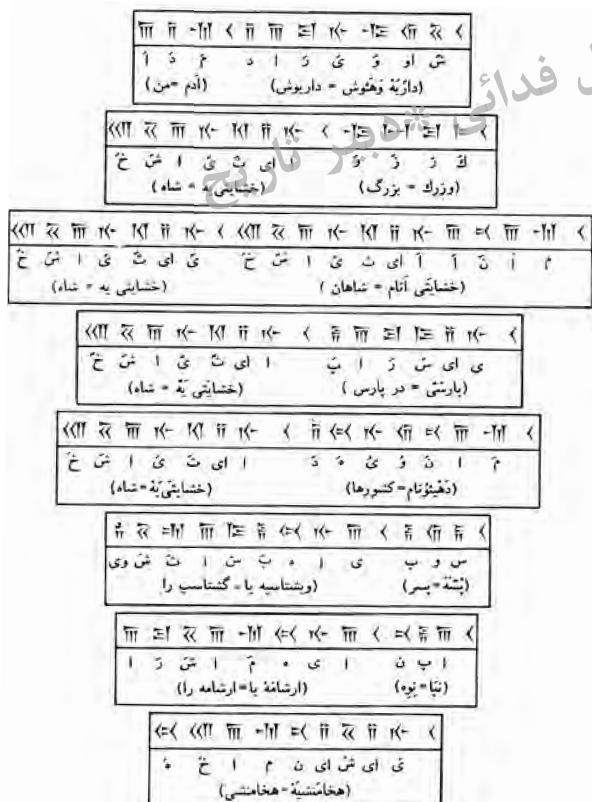
به نظر شما استفاده از زبان‌های ایلامی و بابلی در اسناد رسمی هخامنشیان، نشان‌دهنده کدام ویژگی حکومت هخامنشی است؟

تاکنون به سه دوره زبان‌های کهن، میانه و نو تقسیم کرده‌اند. زبان‌های کهن ایرانی از قدیمی‌ترین زمان تا پایان هخامنشیان (۳۳۰ ق.م.) در مناطق مختلف فلات ایران رواج داشته‌اند. در مأخذ باستانی به تعدادی از این زبان‌ها اشاره شده است که از میان آنها، تنها از دو زبان فارسی باستان و اوستایی آثار مکتوبی بچایع مانده است.

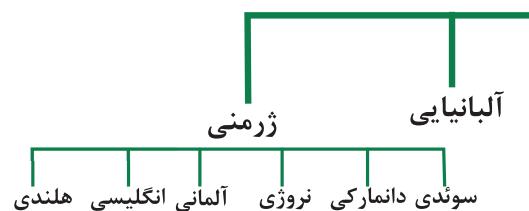
فارسی باستان، نیای زبان فارسی امروزی و زبان قوم پارس بوده و در دوره هخامنشی به ان سخن می گفته اند. مهم ترین مدارک بر جای مانده از زبان فارسی باستان، سنگ نوشته های پادشاهان هخامنشی است که به خط میخی نوشته شده اند.

نمونه‌ای از لوح‌های گلی به خط میخی ایلامی. این خط با حدود ۱۳۰ نشانه از خط میخی اکدی اقتباس شده بود و از چپ به راست نوشته می‌شد. این خط در دوران هخامنشی همچنان دارج بود.

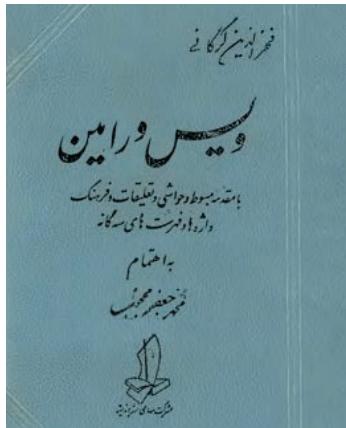

۸ سه سطه از سنگ نوشتہ بستون، با آوا نویسی، و تر حمه

پس از استقرار تدریجی آریایی‌ها در ایران، زبان‌ها و گویش‌های گوناگونی که شbahت‌های بسیاری به یکدیگر داشتند وزبان شناسان آنها را «ربان‌های ایرانی» می‌نامند، متدالو شد. زبان‌های ایرانی، شاخه‌ای از گروه زبان‌های «هندوایرانی» به‌شمار می‌روند که اقوام هندی و ایرانی، پیش از جدا شدن از یکدیگر و سکونت در هند و ایران، با آن تکلم می‌کردند. شاخه هند و ایرانی نیز خود یکی از شاخه‌های گروه بزرگ «زبان‌های هند و اروپایی» به حساب میرآید.

زبان‌های ایرانی در طول تاریخ دچار تغییر و تحول شده‌اند.
زبان‌شناسان مراحل تغییر و تحول زبان‌های ایرانی را از آغاز

● منظومه عاشقانه ویس و رامین، اصل و ریشه پارتی دارد.

به زبان فارسی باستان وجود داشته و مردم آنها را از حفظ می خوانده‌اند. از آن جمله است «هزار افسان» که باستان مشهور «هزار و یک شب» بر اساس آن شکل گرفته است. از دوره اشکانیان نیز تقریباً هیچ نوشته‌ای به زبان و خط پارتی بر جا نمانده است، اما شواهد بسیاری دلالت بر وجود ادبیات شفاهی پُرباری در آن دوره دارد. در زمان حکومت اشکانی، نقل داستان‌های ملّی و پهلوانی، رواج فراوان یافت و شاعران و موسیقی‌دانان دوره‌گردی که به گوسان‌ها معروف بودند، با شیر و هیجان بسیار، این داستان‌ها را از حفظ برای مردم می خواندند. در حقیقت، این گوسان‌ها بودند که داستان‌های ملّی و پهلوانی را سینه به سینه به نسل‌های بعدی منتقل کردند. این داستان‌ها بعدها در تدوین خدای‌نامه‌ها و سروdon شاهنامه توسط فردوسی مورد استفاده قرار گرفتند. سنت نقالی و قصه‌گویی حتی پس از تدوین خدای‌نامه و شاهنامه، همچنان در ایران تا دوران معاصر ادامه یافته است.

اوستایی، زبانی بوده که مردمان بخشی از نواحی شرقی ایران به آن سخن می گفته‌اند. کتاب دینی زرتشتیان، اوستا، به این زبان نوشته شده است. از این زبان جز کتاب اوستا و آثار مربوط به آن، اثر دیگری برجا نمانده است.

زبان‌های ایرانی دوره میانه، تقریباً از زمان سقوط هخامنشیان تا فروپاشی حکومت ساسانیان (۳۶۵ ق.م) و حتی قرون نخستین اسلامی، در مناطق مختلف ایران متداول بودند. از این گروه زبان‌ها آثار بیشتری به جا نمانده است.

زبان پارتی یا پهلوی اشکانی، در مناطق شمال و شمال شرق ایران متداول بود و زبان رسمی و درباری حکومت اشکانیان به شمار می‌رفت. زبان فارسی میانه یا پهلوی ساسانی که دنباله زبان فارسی باستان به حساب می‌آید، در نواحی جنوب و جنوب غربی ایران رایج بود و زبان رسمی و درباری حکومت ساسانی شمرده می‌شد. زبان‌های ایرانی نو، به زبان‌هایی گفته می‌شود که در دوران اسلامی به تدریج در مناطق مختلف ایران رواج یافته‌اند.

ادبیات

در ایران باستان، نقل شفاهی داستان‌ها و تعالیم دینی و ادبی، بر کتابت و نوشتمن ترجیح داده می‌شد. از این‌رو، نوشتن متن‌های ادبی و دینی، چندان معمول نبود و تنها اسناد مربوط به سیاست و تا حدودی اقتصاد را کتابت می‌کردند. مورخان یونانی به داستان‌های حماسی و عاشقانه مادی و نیز برخی اشعار آن دوره اشاره کرده‌اند که به صورت شفاهی نقل می‌شده است. از گزارش‌های همین مورخان معلوم می‌شود که در زمان هخامنشیان، قصه‌های متعددی

فعالیت ۲

به نظر شما چه ارتباطی می‌تواند میان گسترش داستان‌های حماسی و پهلوانی با شرایط سیاسی – اجتماعی حاکم بر اوایل دوران حکومت اشکانیان، وجود داشته باشد؟

به نظر برخی زبان‌شناسان، منظومه‌های داستانی «درخت آسوریک» و «یادگار زریران» که در قرن ۵ م. به خط و زبان

پهلوی ساسانی نگارش یافته‌اند، ابتدا به زبان پارتی سروده شده بودند. همچنین، به احتمال بسیار زیاد برخی داستان‌های شاهنامه مانند داستان «بیژن و منیزه» نیز اصل و ریشه اشکانی دارند.

گزیده داستان مناظره بز با درخت آسوریک

آنها به نثر هستند. در درس‌های پیشین با برخی از این آثار آشنا شدید.

از دوران ساسانیان، آثار بیشتری به خط و زبان فارسی میانه (پهلوی ساسانی) در موضوع‌های ادبی، دینی، پند و اندرز، حقوق، تاریخ و جغرافیا به دست ما رسیده است و اغلب

یک توضیح

بخش مهمی از ادبیات پهلوی ساسانی را اندرزنامه‌هایی تشکیل می‌دهند که منسوب به بزرگان دینی یا کشوری هستند و محتوای آنها شامل نصیحت‌های دینی و پندهای اخلاقی است. علاوه‌بر آن، در دوره ساسانی، برخی آثار ادبی خارجی مانند کلیله و دمنه، از زبان سانسکریت به زبان فارسی میانه ترجمه شد. کلیله و دمنه کتابی پندآمیز است که در آن، حکایت‌های گوناگون، بیشتر از زبان حیوانات، نقل شده است.

۴. **دین و توحید** (منبع دهدزدیه و ترتیب نوشته از افضل فدائیه دیبر فاریخ)
هر سه صد: ره‌نمای اسلام و دروس همه دین و دهدزدیه
لارسیه دین و دروس ۴۰۰. اهل‌لارسیه دین و دهدزدیه ۲۰۰.
منبع دین و دهدزدیه صصه ۳۰۰. اهل‌لارسیه دین و دهدزدیه صصه ۲۰۰.
اهل‌لارسیه دین و دهدزدیه ۱۰۰. منبع دین و دهدزدیه صصه ۱۰۰.
دین و دهدزدیه: ۶۰. ۲۰۰. ۴۰۰. منبع دین و دهدزدیه ۱۰۰.

هر سه صد ۷۰۰ صصه:

● متن یکی از بندهای ماه یشت درباره نیاش ماه از کتاب اوستا به خط اوستایی که «دین دیبری» نامیده می‌شود. الفبای این خط در دوره ساسانی از روی الفبای پهلوی ساخته شد. الفبای اوستایی از راست به چپ نوشته می‌شود و هر کلمه با یک نقطه از کلمه دیگر جدا می‌شود.

فعالیت ۳

به نظر شما چرا زرتشتیان در اواخر عصر ساسانی و اوایل دوران اسلامی، به نگارش آثار دینی و ادبی خود روی آورده‌اند؟

۳- مهم‌ترین اهداف تعلیم و تربیت در ایران باستان چه بود؟

۴- ابعاد آموزش و پرورش در ایران باستان شامل چه مواردی بود؟

آموزش

۱ ایرانیان باستان به تعلیم و تربیت و پرورش فرزندانی دان، پرهیزگار، دلیر، بردبار، فرمانبر و سختکوش توجه جدی داشتند. آیین و فرهنگ ایرانی نیز بر اهمیت تربیت و ارزش دانایی و خردورزی تأکید می‌کرد.
۲ آموزش و پرورش در ایران باستان ابعاد گستره‌های داشت و شامل تربیت جسمانی، اخلاقی، اجتماعی، دینی، شغلی و حرفه‌ای می‌شد.

درباره وضعیت تعلیم و تربیت در دوران پیش از ساسانیان اطلاعات کامل و دقیقی در دست نداریم. گزارش و آگاهی‌های پراکنده‌ای که در آثار نویسنده‌گان یونانی معاصر با هخامنشیان آمده است، بیشتر بازتاب دهنده شیوه تعلیم و تربیت فرزندان خاندان شاهی و درباریان است، ولی از دوره ساسانیان، به دلیل باقی ماندن آثار و منابع مکتوب متعدد، اطلاعات قابل توجهی درباره وضعیت و شرایط تعلیم و تربیت وجود دارد.

بررسی شواهد و مدارک

متن ۱: «ای اهوره‌مزدا، فرزندی به من ارزانی فرما که با تربیت و دانا باشد .... و به وظیفه خود عمل نماید. فرزند دلیری که نیاز دیگران را برآورد، فرزندی که بتواند در ترقی و سعادت خانواده، شهر و کشور خود بکوشد.» (خرده اوستا، ص ۱۳۴)

متن ۲: هرودت می‌نویسد: «سَنْ تربیت در میان پارسیان بین پنج تا بیست و پنج است و سه چیز را به فرزندان خویش می‌آموزند: اسب‌سواری، تیراندازی و راستگویی.»

متن ۳: در برخی اندرونامه‌هایی که به خط و زبان پهلوی ساسانی باقی مانده، مطالب ارزشمندی درباره آموزش و پرورش دوره باستان وجود دارد. گزیده‌یکی از آن اندرونامه‌ها که حاوی پرسش‌هایی در موضوع اهداف تعلیم و تربیت است. با اندکی تلخیص نقل می‌شود:

«هر مردم که به سن پانزده رسد، پس او را این چند چیز بباید دانستن که: کیم؟ و خویش کیم؟ و از کجا آمد؟ و باز به کجا شوم؟ و از کدام پیوند و ریشه‌ام؟ وظیفه و تکلیفم در گیتی چیست؟ از مینو آمده‌ام یا به گیتی بوده‌ام؟ انسان هستم یا دیو؟ دینم کدام است؟ سود و زیانم چیست؟ دوست و دشمنم کیست؟». *فراخ*

فعالیت ۴

- الف - متن‌های شماره ۱، ۲ و ۳ به کدام یک از ابعاد تعلیم و تربیت اشاره می‌کنند؟
 ب - با همفکری بگویید متن شماره ۳ شما را به یاد کدام یک از شعرهای مولانا می‌اندازد؟ دیوان غزلیات شمس را به کلاس بیاورید و آن شعر را بخوانید.

آموزش و پرورش اغلب در خارج از خانه و در مدرسه و یا آموزشگاه انجام می‌گرفت.

به نظر بسیاری از محققان، در عهد باستان و مخصوصاً در زمان ساسانیان، تنها فرزندان خاندان شاهی، درباریان، اشراف و موبدان می‌توانستند به مدرسه بروند و تحصیل کنند، اما برای

تعلیم و تربیت در چند مرحله انجام می‌گرفت. کودکان تا پنج یا هفت سالگی در درون خانواده پرورش می‌یافتدند و مادران نقش مهمی در آشنایی فرزندان خود با آداب و رسوم خانوادگی، اجتماعی، دینی و میهنه‌ی و آموختن راه و رسم پسندیده زندگی به آنان داشتند. مراحل بعدی

یک توضیح

از عصر ساسانی، بعضی متن‌های آموزشی به زبان پهلوی باقی مانده است: اثری به نام **گزارش شطرنج** که راهنمای تعلیم بازی شطرنج و نرد در قالب یک قصه خیالی است؛ آیین نامه نویسی که راهنمای نوشتن نامه‌های حکومتی به مقامات و افراد مختلف بوده است؛ و سور سخن که راهنمای سخن گفتن در جشن‌ها و مهمانی‌هاست.

صاحب منصبان حکومتی زیر نظر مریان، انواع ورزش‌ها از جمله سوارکاری را فرا می‌گرفتند.

علوم و مراکز آموزش عالی

اگرچه در ایران باستان با نام فیلسفون و دانشمندان مشهوری همچون افلاطون، ارسسطو و بُقراط رو به رو نمی‌شویم، اما از مندرجات اوستا، شاهنامه، کتبیه‌ها و گزارش‌های تاریخ‌نویسان یونانی و رومی، می‌توان استنباط کرد که دانش و فرهنگ ایرانیان در سطح بالایی بوده است.

در کتاب اوستا مطالب گوناگونی درباره ارثیز دانش و بزرگداشت دانشمندان وجود دارد. در این کتاب، فصلی به دانش اختصاص یافته و در آن مطالبی درباره پزشکی، دامپزشکی، ستاره‌شناسی، حکمت، امور اجتماعی و حقوقی و علوم طبیعی بیان شده است. همچنین ایران در دوران هخامنشیان، مرکز دانش‌ها و مبادلات فرهنگی بین کشورهای متعدد زمان بود و علوم و فنون بین‌النهرین، مصر، ایلام، هند و آسیای صغیر که جزو قلمرو این شاهنشاهی بودند، با دانش‌های ایرانی آمیخته شدند. مندرجات کتبیه‌ها و پاره‌ای از گزارش‌های مورخان یونانی، به روشنی نشان می‌دهد که خاندان هخامنشی، پشتیبان و مشوق جدی دانش و هنر بوده‌اند.

پیشرفت علمی و فرهنگی ایران در دوره ساسانی، به مراتب بیشتر از دوره‌های قبل بود. شهریاران ساسانی به نشر علوم و بزرگداشت دانشمندان و رفاه حال آنان، علاقه و توجه زیادی داشتند. ایرانیان همواره علاقه‌مند بودند که از دانش و دستاوردهای علمی مردم دیگر سرزمین‌ها استفاده کنند.

فرزندان توده مردم از قبیل کشاورزان، پیشه‌وران و صنعتگران، این امکان فراهم نبود که در مدارس و آموزشگاه‌های آن دوره درس بخوانند. اینان به‌طور معمول، حرفة پدران خود را می‌آموختند. شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد برخی گروه‌های اجتماعی مانند پیشه‌وران و بازگانان در ایران باستان، مخصوصاً در دوره ساسانیان، تلاش می‌کردند تا فرزندانشان بتوانند در مدرسه تحصیل کنند.

بنا به نوشتة کربیستن بین، نویسنده کتاب «ایران در زمان ساسانیان»، گروه بسیاری از بازگانان شهرها، دست کم، خواندن، نوشتن و حساب می‌دانسته‌اند. قسمتی از برنامه‌های آموزشی و مواد درسی مدارس و آموزشگاه‌ها از قبیل آموختن اصول دین زرتشتی، فرگیری آداب و رسوم دینی و میهنه و مختصراً خواندن و نوشتن، همگانی بود. علاوه بر آن، برای گروه‌های مختلف، آموخته‌های ویژه‌ای وجود داشت؛ مثلاً شاهزادگان و فرزندان صاحب‌منصبان سیاسی و نظامی، به فرگیری دانش‌های سیاسی، کشورداری، فنون رزمی و گاهی زبان‌های خارجی می‌پرداختند؛ فرزندان موبدان، تعلیمات دینی و اوستایی را آموزش می‌دیدند و فرزندان دیبران نیز خط، زبان، ادبیات و حساب را می‌آموختند.

در دوران ساسانی، آموزگاری، به عنوان یک شغل رسمی، به موبدان اختصاص داشت. آنان بر معارف دین زرتشتی، ادبیات پهلوی و برخی دیگر از علوم زمان خود تسلط داشتند. اداره آموزشگاه‌ها و مدارس نیز عموماً در اختیار موبدان بود. با این حال، کودکان و جوانان خاندان شاهی و

۵-در زمان فرمانروایی کدام پادشاه ، مبادلات فرهنگی با هند و روم گسترش یافت و چه نتیجه‌ای داشت ؟

۶-کدام پادشاه ساسانی علاقه زیادی به مباحث فلسفی و دینی نشان می داد ؟ انوشیروان

بررسی شواهد و مدارک	اندرز اردشیر به مردم در شاهنامه
دگر آنکه دانش مگیرید خوار	اگر زیردستید اگر شهریار
زمانی میاسای از آموختن	اگر جان همیخواهی افروختن
چو فرزند باشد به فرهنگ دار	زمانه ز بازی بر او تنگ دار

(جندی شاپور) پدید آمد. این شهر در حوالی دزفول کنونی در استان خوزستان قرار داشته است. در دانشگاه جندی شاپور، دانش‌های مختلفی مانند پژوهشکی، فلسفه، نجوم و الهیات تدریس می‌شود، اما پژوهشکی بیش از سایر رشته‌ها رونق و پیشرفت داشت و پژوهشکانی از ایران، هند و یونان در آنجا مشغول به کار بودند. این دانشگاه همچون دانشگاه‌های امروزی، دارای بیمارستانی بود که دانشجویان در کنار آموزش‌های نظری، در آنجا به صورت عملی با درمان بیماران آشنا می‌شدند. دانشگاه جندی شاپور تا قرون نخستین اسلامی به فعالیت خود ادامه داد.

از این‌رو، در زمان فرمانروایی خسرو انوشیروان، مبادلات فرهنگی با هند و روم گسترش یافت و در نتیجه آن، جنبش علمی نیرومندی در ایران پدید آمد. انوشیروان علاقه زیادی به مباحث فلسفی و دینی نشان می‌داد. او ضمن پناه دادن به تعدادی از فیلسوفان یونانی که بر اثر تنگ‌نظری امپراتور روم، به ایران پناه‌نده شده بودند، با آنان به گفت‌و‌گوی علمی پرداخت:

دانشگاه جندی شاپور: یکی از برجسته‌ترین مراکز علمی جهان باستان، دانشگاهی بود که در عصر ساسانی در شهر جندی شاپور

پرسش‌های نمونه

- ۱ چهار مورد از مهم‌ترین زبان‌های ایرانی دوران باستان را فهرست کنید و دلیل اهمیت هر یک از آنها را بیان کنید.
- ۲ به نظر شما چرا آثار ادبی مکتوبی از دوران هخامنشیان و اشکانیان بر جا نمانده است؟ (دو دلیل ذکر کنید)
- ۳ گوسان‌ها چه نقش فرهنگی‌ای در تاریخ ایران در عصر اشکانیان داشتند؟
- ۴ مهم‌ترین اهداف تعلیم و تربیت در ایران باستان چه بوده است؟
- ۵ با توجه به مطالبی که در درس ۱۲ در باره ویژگی‌های نظام طبقاتی عصر ساسانی خواندید، چه ارتباطی میان این نظام با آموزش و تحصیل وجود داشته است؟

شرکت در آزمون های سرای تاریخ
www.azmoon.sarayetarikh.ir

آزمون های آنلاین سرای تاریخ

- ✓ پایه دهم (تاریخ ۱)
- ✓ پایه یازدهم (تاریخ ۲)
- ✓ پایه دوازدهم (تاریخ ۳)

سوالات تستی درس به درس بصورت رایگان
آزمون های جامع کنکوری درس تاریخ
نمونه سوالات امتحانی

دانلود سوالات درس به درس تاریخ (۱) ، تاریخ (۲) ، تاریخ (۳)

وب سایت سرای تاریخ مرجعی کامل درباره تاریخ ایران و جهان

www.sarayetarikh.ir

سایت عضویت و شرکت در آزمون ها

ایمیل : sarayetarikh@gmail.com

تهییه و تنظیم : ابوالفضل فدائی (دبیر تاریخ)